

Dŵr Cymru
Welsh Water

Ailagor eich busnes

Cyngor am eich cyflenwad dŵr

Ailagor eich busnes – ydy'ch dŵr chi'n barod?

Bu angen i lawer o fusnesau masnachol ac eiddo domestig gau dros dro neu leihau eu gweithgareddau arferol yn sylweddol yn ystod argyfwng y coronafeirws oherwydd cyfyngiadau'r llywodraeth. Gallai hynny olygu bod y dŵr wedi bod yn sefyll yn eich systemau plymio mewnol am nifer o wythnosau.

Sicrhau bod eich dŵr yn ddiogel i'w ddefnyddio

Y brif broblem i unrhyw eiddo sydd wedi bod ar gau ers nifer o wythnosau yw'r posibilrwydd y gallai'r dŵr yn y system a'r pibellau mewnol fod wedi bod yn sefyll yn segur yr holl amser yna. Mae hynny'n gallu effeithio ar ansawdd y dŵr, a gall fod yn beryglus i iechyd pobl, yn enwedig am ei fod yn amsugno deunyddiau o'r pibellwaith ac am fod bacteria, fel Legionella, yn gallu tyfu yn y pibellau neu'r tapiau am fod llai o ddŵr yn llifo drwyddynt.

Mae hyn yn gallu effeithio ar ddiogelwch dŵr yfed a dŵr a ddefnyddir at ddibenion eraill hefyd, gan gynnwys systemau glanhau ac addurniadau dŵr. Un o'r prif risgiau yw Legionella, pan fo'r bacteria'n cael ei ryddhau i'r awyr wrth i'r dŵr tasgu a chwistrellu a phobl yn eu hanadlu. Er mwyn adfer ansawdd y dŵr yn eich adeilad, bydd angen i chi fflysio tapiau, cawodydd a ffynonellau eraill, ac mae'n bwysig bod y bobl sy'n cyflawni'r gwaith yma'n cael eu hamddiffyn rhag bacteria Legionella.

Mae agor y tapiau'n araf, tynnu pennau cawodydd, cadw caeadau tai bach ar gau wrth eu fflysio a darparu cyfarpar diogelu personol fel masgiau oll yn esiamplau o'r camau y gellir eu cymryd i leihau'r risg.

Er diogelwch eich ymwelwyr, cwsmeriaid neu weithwyr, mae hi'n bwysig dros ben eich bod chi'n clustnodi'r risgiau hyn ac yn eu lliniaru cyn ailagor, a'ch bod yn gofyn am gyngor arbenigol os oes angen.

Os yw'r defnydd o ddŵr yn eich adeilad wedi bod yn is o lawer, neu os yw eich adeilad wedi bod yn segur am dros wythnos, byddem yn argymhell eich bod chi'n cymryd camau i osgoi problemau gydag ansawdd y dŵr, a allai achosi salwch, neu a allai fod yn gostus i'w trwsio'n ddiweddarach. Os ydych chi wedi arfer â chau eich eiddo am gyfnod sylweddol yn dymhorol am resymau eraill, efallai fod gennych gynllun diogelwch dŵr y gallech ei ddiwygio a'i addasu at y sefyllfa hon.

Mae'r daflen hon yn cynnig cyngor am beth y mae angen i chi ei ystyried i sicrhau bod eich dŵr yn ddiogel i'w yfed pan fydd eich eiddo neu'ch busnes yn ailagor.

Cynnwys:

- 3 Cyngor ar gyfer eiddo masnachol
- 5 Cyngor ar gyfer eiddo domestig
- 6 Atebion i'ch cwestiynau
- 7 Dolenni defnyddiol

Cyngor ar gyfer eiddo masnachol

Fflysio eich system ddŵr

Ystyriwch sut mae ddŵr yn llifo trwy eich adeilad fel arfer. O ble mae'r cyflenwadau ddŵr poeth ac oer yn dod? A oes yna danciau ddŵr oer, storfeydd ddŵr poeth, systemau cylchredeg ddŵr poeth, gwresogyddion ddŵr wrth y ffynhonnell a thapiau allanol?

Pan fyddwch chi'n gwybod hyn, mae hi'n syniad da ffysio'r tapiau/ffynonellau sydd agosaf at y tarddle gan redeg ddŵr poeth ac oer ffres am ychydig funudau. Ar gorffen gyda'r tapiau hyn, symudwch ymlaen gan weithio'ch ffordd o gwmpas yr adeilad yn systemataidd gan dynnu ddŵr ffres o bob ffynhonnell gan orffen gyda'r ffynonellau sydd bellaf wrth darddleoedd y ddŵr poeth ac oer. Y ffordd orau o fynd ati yw gweithio ar un system ar y tro, ond mae hynny'n gallu mynd yn gymhleth.

Os nad ydych chi'n siŵr, gofynnwch am gyngor arbenigol. Cofiwch sicrhau bod unrhyw gyfarpar yn cael ei weithredu wrth symud trwy'r adeilad.

Cyflenwadau o'r brif bibell

Ychydig o ddŵr segur sy'n debygol o gronni mewn adeiladau sy'n cael eu cyflenwadau'n uniongyrchol o'r brif bibell o dan bwysau'r bibell, am taw ychydig iawn o ddŵr sy'n cael ei storio y tu fewn i'r adeilad.

Yn yr achosion hyn, byddem yn argymhell eich bod yn clirio'ch system trwy agor pob ffynhonnell a'u rhedeg am **o leiaf dwy funud**. Fe sylwch fod tymheredd y ddŵr yn gostwng wrth i'r ddŵr o'r brif bibell o dan y ddaear gyrraedd y tap. Dylech osgoi gadael i'r ddŵr chwistrellu wrth ffysio pob ffynhonnell er mwyn lleihau'r perygl o Legionella.

Gallai fod yn syniad da gweithio o'r ffynonellau sydd agosaf at y fan lle mae'r cyflenwad yn dod i mewn i'r adeilad neu'r prif stoptap mewnol, a gweithio'ch ffordd tua'r rhai pellaf.

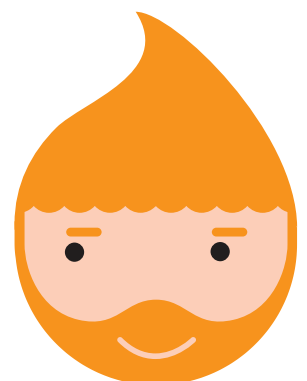
Cyflenwadau o danc/storfeydd

Os yw eich cyflenwadau ddŵr oer yn cael eu storio, gallai fod angen draenio'r tanc yn llwyr a'i ddiheintio.

Bydd hyn yn atal y ddŵr yn y tanc (a allai fod yn ddŵr marw) rhag pasio trwy weddill eich system ddŵr.

Byddem yn argymhell eich bod yn gofyn am gyngor plymwr WaterSafe a fydd yn gymwys i'ch helpu chi gyda hyn. Ar ôl glanhau'r tanc a'i lenwi â ddŵr ffres, penderfynwch ar gynllun ffysio i dynnu ddŵr o'r ffynonellau sydd agosaf at y tanc, a gweithiwch allan tuag at y rhai sydd bellaf i ffwrdd.

I ddod o hyd i blymwr cymeradwy, ewch i watersafe.org.uk

Cyngor ar gyfer eiddo masnachol

Systemau dŵr poeth

Mae'r perygl o Legionella'n dueddol o fod yn uwch gyda systemau dŵr poeth.

Rydyn ni'n argymhell eich bod cymryd cyngor arbenigol am y gofynion o ran profi a diheintio'r system.

Ar ôl diheintio, dylech dynnu dŵr poeth trwy'r system yn systemataidd (o'r ffynhonnell agosaf i'r pellaf), nes bod y dŵr poeth wedi bod yn rhedeg am o leiaf munud ym mhob ffynhonnell.

Safleoedd diwydiannol

Os ydych chi'n defnyddio dŵr yn rhan o'ch prosesau diwydiannol, dylech ofyn am gyngor arbenigol sydd wedi ei deilwra at anghenion eich prosesau chi.

Os ydych chi'n debygol o ddefnyddio llawer iawn mwy o ddŵr nag arfer wrth gyflawni'r gweithgareddau fflysio yma, cysylltwch â ni i drafod yr amserau gorau i wneud hyn heb darfu ar gyflenwadau dŵr mewn ardaloedd cyfagos.

Os oes gennych gynllun diogelwch dŵr eisoes, bydd hyn yn fan cychwyn wrth glustnodi ymhle mae'ch cyflenwad dŵr yn dod i mewn i'r adeilad, sut mae'n cael ei ddsbarthu ac ymhle mae'r risgiau mwyaf.

Dylai cynllun diogelwch dŵr gynnwys unrhyw ffynhonnell sy'n defnyddio dŵr gan gynnwys:

Dŵr yfed sy'n cyflenwi:

- Teclynnau dosbarthu dŵr wedi eu plymio i'r system
- Teclynnau dosbarthu ia
- Peiriannau gwerthu diodydd poeth
- Teclynnau dosbarthu diodydd carbonedig
- Mannau paratoi bwyd
- Unrhyw dap a all gael ei ddefnyddio am ddŵr yfed e.e. tapiau mewn ystafelloedd ymolchi

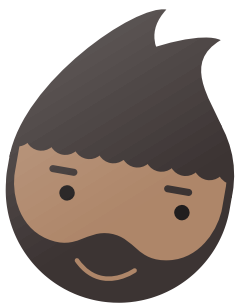
Dŵr poeth ac oer domestig:

- Basnau ymolchi
- Cawodydd/cyfleusterau ymolchi
- Peiriannau a sinciau golchi llestri
- Peiriannau golchi dillad

Prosesau clinigol a diwydiannol:

- Baddonau dŵr
- Nebiwyddion
- Baddonau uwchsonig
- Teclynnau Dialysis

Unrhyw fath o bwl nofio, sba neu dwba twym addurniadau dŵr.

I gael rhagor o gyngor am ddiogelwch dŵr ar ôl cyfnod segur, ewch i:

Water UK:
<https://tinyurl.com/y7I3jzws>

Diogelwch Dŵr mewn Adeiladau:
<https://tinyurl.com/yaoym97n>

Cyngor ar gyfer eiddo domestig

Mae'n bosibl bod llawer o safleoedd sy'n cael eu defnyddio at ddibenion domestig wedi bod yn segur am gyfnod hirach nag arfer oherwydd cyfyngiadau coronafeirws.

Gallai hyn gynnwys ail gartrefi/cartrefi gwyliau ac eiddo rhent. Bydd gan lawer o fusnesau sy'n prydlesu llety i bobl eraill fel arfer gynllun diogelwch dŵr eisoes, a bydd hyn yn cynnwys cyfarwyddiadau am beth i'w wneud os yw'r eiddo wedi bod yn wag am gyfnod estynedig.

Ffynonellau dŵr poeth domestig

Ychydig iawn o ddŵr segur ddylai fod yn sefyll yn storfeydd systemau dŵr poeth domestig. Os yw eich system dŵr poeth ddomestig wedi bod yn segur am gyfnod estynedig, byddem yn argymhell eich bod yn rhedeg pob un o'r tapiau dŵr poeth am **o leiaf munud** nes bod dŵr poeth ffres yn dod allan.

Sicrhewch fod y tapiau'n cael eu diheintio'n ddiogel.

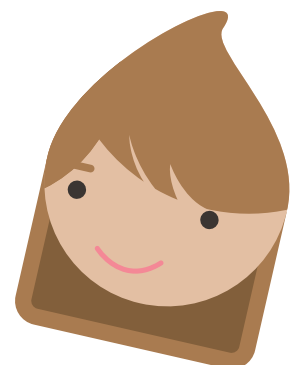
Os ydych chi wedi bod oddi cartref

Os ydych chi wedi bod oddi cartref am gyfnod estynedig, byddem yn argymhell fflysio'r system i gael gwared ar unrhyw ddŵr segur. Gallwch wneud hyn trwy redeg pob tap dŵr oer unigol am o leiaf dwy funud cyn ei gau a symud ymlaen at y nesaf. Gallai fod yn syniad da dechrau gyda'r tapiau sydd agosaf at y prif stoptap mewnol a gweithio'ch ffordd o gwmpas eich cartref.

Fe sylwch fod tymheredd y dŵr yn disgyn wrth i'r dŵr o'r brif bibell ddŵr o dan y ddaear basio trwy'r system a chyrraedd y tap.

Wrth redeg y tap, ceisiwch atal unrhyw ddŵr rhag chwistrellu neu greu erosol dŵr. Un ffordd syml o wneud hyn yw gosod tywel dros y tap. Fel mater o arfer dda o ran hylendid, argymhellir eich bod yn glanhau'r holl ffynonellau dŵr â glanedydd domestig neu doddiant cannu gwan ar ôl eu fflysio.

Os oes arnoch angen cymorth gyda'r fflysio neu wrth ddod o hyd i'ch stoptap mewnol, cysylltwch â phlymwr trwy wefan WaterSafe sef: [watersafe.org.uk](https://www.watersafe.org.uk)

Atebion i'ch cwestiynau

Beth sy'n gallu digwydd i fy system ddŵr os yw hi wedi bod yn segur?

Bydd dŵr sydd wedi bod yn sefyll yn eich tanc storio neu'ch pibellau ddŵr am gyfnod hirach nag arfer yn dechrau dirywio a throï'n ddŵr marw. Mae hyn yn gallu achosi problemau o ran blas, lliw ac arogl y dŵr, ond yn bwysicach na hynny, gallai olygu nad yw'ch dŵr yn ddiogel i'w ddefnyddio oherwydd Legionella. Os felly, gallech eich gadael eich hun ac eraill yn agored i beryglon iechyd os byddwch chi'n ceisio defnyddio'r system fel arfer.

Beth ddylwn i ei wneud os oes blas, arogl neu olwg anarferol ar y dŵr?

Os yw eich cyflenwad dŵr wedi bod yn segur neu'n cael llai o ddefnydd o lawer nag arfer, yna byddem yn argymhell fflysio'r system cyn ei defnyddio. Gweler yr adran dan y pennawd 'Fflysio eich system ddŵr' am arweiniad yn hynny o beth. Os yw'r broblem yn parhau ar ôl fflysio a diheintio, cysylltwch â ni.

Ble gallaf i droi am gyngor ar reoli fy system ddŵr ac atal Legionella?

Mae ein hadran 'Dolenni defnyddiol' ar y dudalen nesaf yn cynnig manylion am ble i droi am gyngor, a sut i ddod o hyd i arbenigydd hylendid dŵr.

A ddylwn i gyflawni asesiad risg am Legionella?

Mewn unrhyw system ddŵr gymhleth, mae'n fanteisiol gofyn i arbenigydd glustnodi pob rhan o'r system ddŵr a rhoi cynllun ar waith er mwyn cadw rheolaeth ar bob un o'r cydrannau hynny. Nid yw hynny'n cymryd yn hir fel arfer, ond bydd yn sicrhau eich bod wedi ystyried popeth. Os ydych chi'n ansicr, yna byddem yn argymhell eich bod yn trefnu Asesiad Risg Legionella cyn gwneud dim gyda'r system.

I ddod o hyd i arbenigydd hylendid dŵr, ewch i:
www.Legionellacontrol.org.uk

Beth os nad ydw i am gyflawni gwaith ar y system ddŵr?

Fel cyflogwr, mae gennych ddyletswydd gofal i'ch gweithwyr ac i unrhyw un sy'n ymweld â'ch safle. Mae gofalu am eich system ddŵr yn dod o fewn cwmpas Rheoliadau COSSH a'r Ddeddf Iechyd a Diogelwch yn y Gwaith. Os na fyddwch yn lliniaru'r risgiau'n ddigonol, a bod rhywun yn mynd yn sâl o ganlyniad, gallech chi fod yn gyfrifol.

Doedd yna ddim amser i ddraenio'r system cyn cau'r eiddo i lawr. Beth sydd angen i mi ei wneud?

Mae llawer o fusnesau yn y sefyllfa hon yn sgil y cyfyngiadau, ac nid ydynt wedi bod mewn sefyllfa i gyflawni gwaith pob dydd i ofalu am eu systemau dŵr. Y peth pwysig yw eich bod chi'n dilyn y cynghorion cyn adfer y cyflenwadau er mwyn sicrhau nad oes unrhyw risg i iechyd pobl. Bydd plymwr WaterSafe neu arbenigydd hylendid dŵr yn gallu'ch cynorthwyo i ddraenio eich tanc storio, mae'r manylion yn ein hadran 'Dolenni defnyddiol' ar y dudalen nesaf.

Mae gennym dystysgrif Legionella'n barod, oes angen i ni wneud rhywbeth?

Er ei bod hi'n beth da eich bod wedi cyflawni asesiad risg ar eich safle, os oedd hynny cyn y cyfnod pan oedd y cyflenwad yn segur, mae'n annhebygol o fod yn berthnasol i'r sefyllfa dan sylw. Mae'n debyg y bydd yr aseswr risg yn deall dyluniad eich system ddŵr, a bydd yn gallu eich cynorthwyo i lunio cynllun i reoli'r risg o Legionella.

Your questions answered

Rydyn ni wedi bod yn cynnal a chadw'r system ddŵr yn rheolaidd.

Oes angen gwneud rhywbeth arall?

Mae hynny'n dibynnu ar faint eich storfa ddŵr ac o yw'r ddŵr y tu fewn iddi wedi cael ei gylchdroi'n llwyr o leiaf unwaith yr wythnos. Ystyriwch hefyd a yw'r holl ffynonellau ddŵr poeth ac oer wedi cael eu fflysio o leiaf unwaith yr wythnos. Gallai fod yn fuddiol fflysio'r ffynonellau poeth ac oer unwaith yn rhagor a'u datgalchu cyn asesu ansawdd y ddŵr. Os nad oes gennych asesiad risg Legionella, byddai'n fuddiol cysylltu ag aseswr i ofyn am gyngor. I ddod o hyd i arbenigydd hylendid ddŵr, ewch i:

www.Legionellacontrol.org.uk

Sut ydych chi'n gwybod fod ddŵr ffres yn dod o'r ffynhonnell?

Dylai'r ddŵr edrych yn glir ac ni fydd unrhyw arogl ganddo. Yn achos systemau ddŵr oer, dylai tymheredd y ddŵr ddisgyn ryw radd neu ddwy pan fo'r cyflenwad sy'n dod i mewn i'r adeilad neu'r tanc yn troi'n ddŵr ffres o'r brif bibell. Yn achos systemau ddŵr poeth, dylech barhau i redeg y ffynhonnell ar dymheredd o dros 50°C (55°C mewn lleoliadau gofal iechyd) am o leiaf munud.

A all rywun fy nghynorthwyo i ddiheintio fy system ddŵr?

Mae yna amrywiaeth o gwmnïau sy'n gallu cynghori ar ofynion penodol eich system ddŵr. Mae gwybodaeth dechnegol ar gael yn BS8558 (2011) a BS8558 (2015). Mae manylion am sut i ddod o hyd i arbenigydd hylendid ddŵr yn ein hadran 'Dolenni defnyddiol' gyferbyn.

Dolenni Defnyddiol

Dod o hyd i arbenigydd hylendid ddŵr:
www.Legionellacontrol.org.uk

Cod ymarfer Legionella:
www.hse.gov.uk/pubns/books/l8.htm

Rheoli bacteria Legionella mewn systemau ddŵr poeth ac oer:
www.hse.gov.uk/pubns/priced/hsg274part2.pdf

Diogelwch ddŵr mewn adeiladau:
www.who.int/water_sanitation_health/publications/9789241548106/en

Rheoliadau ffitiadau ddŵr:
www.wras.co.uk/consumers

Dod o hyd i blymwr cymeradwy:
www.watersafe.org.uk/

Gofalu am y ddŵr yn eich cartref:
https://www.wras.co.uk/downloads/public_area/publications/public_-_in_page/water_in_the_home_2015.pdf

Busnes pawb yw arbed dŵr

Gall newidiadau bach i'ch ffyrdd o ddefnyddio dŵr yn y gweithle wneud gwahaniaeth mawr i'ch biliau. Dyma ambell i awgrym:

- **Ymwbyddiaeth gweithwyr** – rhannwch wybodaeth am arbed dŵr, casglwch awgrymiadau gan staff.
- **Tapiau** – anogwch eich gweithwyr i gau tapiau a rhoi gwybod am dapiau sy'n diferu.
- **Pibellau chwistrellu** – caewch y tap ar bibellau chwistrellu os nad ydynt yn cael eu defnyddio – maen nhw'n defnyddio mwy o ddŵr mewn awr nac y byddai teulu o bedwar yn ei ddefnyddio mewn diwrnod cyfan.
- **Fflysio troethfeydd** – wrth ddisodli hen gyfarpar, ystyriwch osod dyfais rheoli a all lleihau eich defnydd o ddŵr cymaint â 70% trwy sicrhau bod y fflysio'n stopio pan nad oes neb yn defnyddio'r safle.
- **Tai bach sy'n gollwng** – cadwch lygod cyson ar eich tai bach er mwyn sicrhau nad yw'r sestonau'n gollwng.
- **Cawodydd** – os ydych chi'n cynnig cyfleusterau ymolchi, ystyriwch ddefnyddio pennau cawod awyredig er mwyn lleihau faint o ddŵr sy'n cael ei wastraffu.
- **Tiroedd** – mae miloedd o litrau o ddŵr yn cael eu gwastraffu ar waith cynnal a chadw tiroedd bob dydd, yn enwedig dros fisoedd yr haf. Ceisiwch gyfyngu cymaint â phosibl ar eich defnydd o bibellau chwistrellu.
- **Mesuryddion** – ffeindiwch eich mesuryddion a'ch is-fesuryddion a darllenwch nhw'n gyson am y bydd hyn yn eich helpu i chi sylwi bod dŵr yn gollwng yn gynt.
- **Archwiliadau dŵr** – gallai cwmnïau mwy fod ar eu hennill trwy gyflogi ymgynghorwyr proffesiynol i adolygu eu defnydd o ddŵr. Efallai bod eich cyflenwr yn cynnig y gwasanaethau hyn.
- **Ewch i waterwise.org.uk/save-water i gael cyngor pellach.**

Cadw'r carthffosydd yn glir

Helpwch ni i gadw'r carthffosydd yn glir pan fydd eich busnes yn ailagor. Peidiwch ag arllwys braster, olew a saim i lawr y draen, a pheidiwch â fflysio dim ond y tri 'p' – pi-pi, pw a phapur tŷ bach – i'r toiled.

Cofiwch, gallai tagfa mewn carthffos effeithio ar eich busnes, a gallai fod yn ddrud i'w chlirio. Gnewch yn siŵr eich bod chi'n cael gwared ar unrhyw olew a gwastraff bwyd mewn ffordd gyfrifol er mwyn osgoi tagfeydd.

Siaradwch â'ch cwmni dŵr lleol i ofyn am gyngor ar waredu braster, olew a saim yn ddiogel.

PEIDIWCH

â golchi olew, braster neu saim i lawr y sinc.

PEIDIWCH

ag arllwys olew, braster neu saim i lawr y draen.

PEIDIWCH

â rhoi sbarion bwyd yn y sinc (rhowch nhw yn y bin).